

Mateja Ratej

Mestna hranilnica v Mariboru v dvajsetih letih 20. stoletja – predmet sporov občinske politike

Mestna hranilnica v Mariboru (do leta 1918 se je imenovala Občinska hranilnica) je bila ustanovljena 14. decembra 1858 na pobudo župana Otmarja Reiserja in po sklepu ter jamstvu mestne občine.¹ Občine so ustanovljale regulativne² hranilnice, da bi si zagotovile kreditni vir za uresničevanje svojih nalog, za katere niso zadostovala sprotna sredstva.³ Kot nemški kreditni zavod je hranilnica do razpada Avstro-Ogrske onemogočala okrepitev gospodarskega položaja Slovencev v mestu, saj so imeli slovenski kreditni zavodi svoje stranke predvsem v mariborski okolici.⁴ Pomen regulativnih hranilnic je po prvi svetovni vojni zaradi pojava večjega števila bank, ki so navezale nase podjetnike, na splošno upadel.⁵ Tudi Mestna hranilnica v Mariboru je doživljala krizo poslovanja zaradi visoke inflacije in naložb v vrednostnih papirjih in vojnih obveznicah, ki jih je avstrijska država izdajala serijsko za pokritje stroškov vojne. Nemški upravni odbor hranilnice je tik pred zlomom države vplačal zadnja delna zneska vojnega posojila in s tem za celo desetletje obremenil poslovanje Mestne hranilnice, saj so vojne obveznice po razpadu Avstro-Ogrske izgubile vso vrednost.⁶ Nemški komitenti so začeli množično zapuščali zavod (tudi do 300 oseb dnevno), kar je povzročalo pretrese v njenem poslovanju, dokler ni s pomočjo drugih denarnih zavodov izplačala dvigajočih vlagateljev in si hkrati pridobila zaupanja slovenskih varčevalcev.⁷

Nesoglasja v zvezi s spremembami pravil Mestne hranilnice in kadrovske zamenjave v njenem upravnem odboru so po slovenskem prevzemu povzročala poglobljeno zavoro v poslovanju. Ta je bila posebno izrazita v obdobju od prvih občinskih volitev 26. aprila 1921 do uvedbe diktature 6. januarja 1929. Politične stranke v občinskem svetu⁸ so se po volitvah leta

¹ Pokrajinski arhiv Maribor (dalje: PAM), fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 1; Kosar Vojteh, Mestna hranilnica v Mariboru, Maribor 1989 (dalje: Kosar), str. 1 in 9.

² Ime izvira iz zakona 'Hranilniški regulativ' (*Sparregulativ*) iz leta 1844, ki je opredelil pogoje ustanovitve, notranjo strukturo in način delovanja tovrstnih hranilnic. Lazarevič Žarko, Prinčič Jože, Zgodovina slovenskega bančništva, Ljubljana 2000 (dalje: Lazarevič, Prinčič), str. 23.

³ Prav tam.

⁴ Leskovec Antoša, Razvoj gospodarstva v Mariboru 1752–1848, v: Maribor skozi stoletja. Razprave I, Maribor 1991 (dalje: Leskovec, Razvoj gospodarstva), str. 399–400.

⁵ Lazarevič, Prinčič, str. 26 in 135.

⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Ravnateljstvo, Poročilo o poslovanju in računskem zaključku za leto 1919, v: Računski zaključek Mestne hranilnice v Mariboru za 58. upravno leto 1919, str. 1; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VI. redni seji občinskega sveta, 11. 5. 1926; Lazarevič, Prinčič, str. 26 in 141.

⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 26. 10. 1926; Kosar, str. 13–14; Leskovec, Razvoj gospodarstva, str. 399–401.

⁸ Za uveljavljanje pravice nadzora nad občinami so imele državne oblasti v izjemnih primerih pravico do razpusta občinskega zastopa. V takem primeru je tekoče zadeve do volitev vodil gerent in dodeljeni sosvet – v Mariboru je bil občinski zastop tako od 2. januarja 1919, ko je bila nemška občinska uprava iz rok župana dr. Hansa Schmidererja predana vladnemu komisarju dr. Viljemu Pfeiferju, do občinskih volitev 26. aprila 1921 sestavljen iz imenovanih (in ne voljenih) članov iz vrst Nemcev in Slovencev. V tem času se je imenoval mestni sosvet, po volitvah pa mestni občinski svet. Penič Lojze, Konec avstrijske oblasti v Mariboru 1918–1919, v: Časopis za zgodovino in narodopisje, št. 1–2/1979, str. 389; Žontar Jože, Občine v Sloveniji v letih 1918 do 1941, v: Vilfanov zbornik, Ljubljana 1999, str. 604.

1921 uspešno konsolidirale in se pričele boriti za politično prevlado v mestu, diktatura pa je leta 1929 predrugačila državno in občinsko upravo; razen tega so na spremembo razmerij med političnimi elitami in gospodarskimi subjekti v tem času vplivale tudi posledice svetovne gospodarske krize.⁹

Delovanje Mestne hranilnice je bilo v 20. letih prejšnjega stoletja tesno vezano na fluktuacijo moči političnih strank v državi, ki se je skorajda zrcalno odražala v sestavi upravnega odbora hranilnice.¹⁰ V skladu s 'Pravili Mestne hranilnice v Mariboru' (dalje: Pravila) iz leta 1920 je Mestno hranilnico upravljal občinski svet, 16-članski upravni odbor hranilnice (izvoljen od občinskega sveta) in od upravnega odbora izvoljeno 7-člansko ravnateljstvo. V pristojnost občinskega sveta je sodil še vpogled v hranilnično blagajno, izvolitev preglednega odbora hranilnice, odobritev sklepov upravnega odbora glede gradnje poslopij ali nakupa posestev iz sredstev rezervnega sklada, sklepanje o porabi čistega dobička hranilnice, sklepanje o razpustu zavoda in potrditev morebitnih sprememb pravil hranilnice. Spremembe je dokončno odobrila nadzorna oblast,¹¹ to pa je bila do julija 1921 Deželna vlada, od 2. avgusta 1921 Pokrajinska uprava in od januarja 1924 veliki župan v Mariboru. Vidovdanska ustava je funkcijo vrhovnih nadzornikov nad gospodarstvom oz. financami v oblasteh določala ministrstvu za finance in Glavni kontroli v Beogradu kot vrhovnemu računskemu sodišču. Od februarja 1927 so imeli veliko pooblastil na finančnem področju v oblasteh tudi oblastni odbori, od januarja 1928 pa oblastne kontrole – ekspoziture Glavne kontrole v Beogradu – ki so izvajale finančni nadzor nad delovanjem oblastnih organov, uradov in zavodov.¹² Zastopnik nadzorne oblasti v hranilnici je bil gerent ali vladni komisar, posredništvo v odnosih med hranilnico in mestno občino, posebno kadar je šlo za pravne zadeve, pa je izvajal hranilnični upravni odbor.¹³

Upravo Mestne hranilnice je iz nemških rok aprila 1919 prevzel član Jugoslovanske demokratske stranke Franc Irgolič, ki ga je Deželna vlada 7. marca imenovala za vladnega komisarja in 4. decembra 1919 razpustila nemški upravni odbor hranilnice.¹⁴ V katoliškem taboru so pozorno spremljali njegovo poslovanje – Josip Leskovar¹⁵ je na junijski seji mestnega sosveta na vladnega komisarja mesta Maribor Viljema Pfeiferja naslovil vprašanje o pravnem razmerju med mestno občino in Mestno hranilnico in o razmerah v zavodu po slovenskem prevzemu. Vladni komisar je upravi Franca Irgoliča izrekel popolno zaupanje in odgovoril, da pravno razmerje med ustanovama določa hranilnični statut oz. pravila, katerega prve delne spremembe so v mestnem sosvetu potrdili ob koncu leta 1919.¹⁶ Spremenjena

⁹ Žontar Jože, *Občine v Sloveniji v letih 1918 do 1941*, v: Vilfanov zbornik, Ljubljana 1999, str. 604; Lazarevič, Prinčič, str. 143.

¹⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 1.

¹¹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 13, 15 in 17.

¹² Stiplovšek Miroslav, *Slovenski parlamentarizem 1927–1929*. Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma, Ljubljana 2000 (dalje: Stiplovšek, *Slovenski parlamentarizem*), str. 25, 41–42, 50, 53–54, 123, 178 in 477.

¹³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 19.

¹⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Ravnateljstvo, Poročilo o poslovanju in računskem zaključku za leto 1919, v: Računski zaključek Mestne hranilnice v Mariboru za 58. upravno leto 1919, str. 1.

¹⁵ **Josip Leskovar** (1875–1965), pravnik in politik Slovenske ljudske stranke. V letih 1919–1926 je bil gerent mariborskega okrajnega zastopa, leta 1920 vladni komisar mariborske mestne občine, v letih 1925–1927 pa župan Maribora. Leta 1927 je bil izvoljen za predsednika oblastne skupščine in oblastnega odbora v Mariboru. Po uvedbi diktature leta 1929 je kot komisar vodil oblastno samoupravo do njene ukinitve po razdelitvi države na banovine. Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1980–1991, 1. knjiga, str. 638; Menaše Luc, *Svetovni biografski leksikon*, Ljubljana 1994, str. 569.

¹⁶ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisniki sej mestnega sveta, 2. 6. 1919; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisniki sej mestnega sveta, 29. 12. 1919.

Pravila je Deželna vlada potrdila 25. marca 1920, s čimer so prenehala veljati pravila nemškega zavoda iz leta 1913¹⁷. V 1. členu so člani upravnega odbora opredelili naloge Mestne hranilnice, ki se niso razlikovale od tistih pred vojno: »... vsakemu, zlasti pa manj premožnim ljudem v pospeševanje delavnosti in varčnosti dajati priliko, nalogati prihranjeni si denar varno kot kapital brez težave in zamude časa na obresti in ga zopet dvigati, kadar ga potrebuje, na drugi strani pa tako zbrane kapitalije plodnosno in občekoristno vporabljeni.«¹⁸

Po odstopu vlade v Beogradu konec februarja 1920, iz katere so izpadli člani Jugoslovanske demokratske stranke, vstopili pa predstavniki Slovenske ljudske stranke, je padla tudi Deželna vlada Gregorja Žerjava (Jugoslovanska demokratska stranka). Nasledil ga je Janko Brejc iz Slovenske ljudske stranke, to pa je povzročilo prevlado Slovenske ljudske stranke najprej v mestnem sosvetu v Mariboru in nato v Mestni hranilnici.¹⁹ Josip Leskovar je marca na mestu vladnega komisarja za mesto Maribor zamenjal Viljema Pfeiferja,²⁰ Franca Irgoliča pa je Deželna vlada razrešila gerentstva nad Mestno hranilnico 20. aprila. Mestni sosvet je maja proti glasovom demokratskih poslancev potrdil novi upravni odbor hranilnice, ki so ga sestavljali pristaši katoliškega tabora z gerentom Vladimirjem Pušenjakom.²¹

Franca Irgolič se je zaradi razrešitve in razpusta upravnega odbora Mestne hranilnice vložil pritožbo na ministrstvo za notranje zadeve, ki je 13. februarja 1921 pritožbo rešilo v prid tožnika. Februarja oblikovana Deželna vlada za Slovenijo s predsednikom Viljemom Baltičem (Jugoslovanska demokratska stranka) je Franca Irgoliča 5. marca 1921 ponovno imenovala za gerenta hranilnice.²² Josip Leskovar je protestno odstopil s funkcije vladnega komisarja mesta Maribor, saj so v Slovenski ljudski stranki ocenili, da je odlok ministrstva za notranje zadeve o razrešitvi upravnega odbora Mestne hranilnice nezakonit, ker je posegal v pristojnosti Deželne vlade za Slovenijo.²³ Začetno besedilo 29. člena Pravil – »v *slučaju*, da *deželna vlada razpusti odbor hranilnice* ...« – je pritrjevalo argumentu članov Slovenske ljudske stranke v mestnem sosvetu, vendar Pravila niso izrecno določala pristojnosti Deželne vlade za razpust upravnega odbora, ampak so višjo instanco največkrat opredelila z ohlapnim formuliranjem »*oblastveno dovoljenje*«, »*nadzorna oblast*« ipd.,²⁴ kar je bila posledica krčenja pristojnosti posameznih deželnih vlad in pospešene centralizacije države.²⁵ Pristojni na ministrstvu so očitke o nezako-

¹⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Satzungen der Gemeinde Sparkasse in Marburg, 17. 1. 1913.

¹⁸ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 1.

¹⁹ Čulinović Ferdo, Jugoslavija između dva rata, Zagreb 1961 (dalje: Čulinović), II. del, str. 289; Balkovec Bojan, Prva slovenska vlada 1918–1921, Ljubljana 1992 (dalje: Balkovec, Prva slovenska vlada), str. 184–185.

²⁰ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Dr. Pfeifer Vilko, Visokočislani sosvet mesta Maribor!, Maribor, 17. 3. 1920; Nova vlada – metla in grablje, Straža, 27. 2. 1920, str. 1; Mariborske vesti. Dr. Josip Leskovar. Odslovljeni vladni komisar g. dr. V. Pfeifer, Straža, 8. 3. 1920, str. 3.

²¹ **Vladimir Pušenjak** (1882–1936) teoretik za področje gospodarstva in politik Slovenske ljudske stranke. V mladih letih je prestopil iz demokratskega v katoliški politični tabor in bil leta 1920 izvoljen v Ustavodajno skupščino. Pisal je v slovenskih katoliških političnih in gospodarskih časnikih, posebno v *Straži* in *Slovenskem gospodarju*. Škofijski arhiv Maribor, fond: Januš Golec, Spomini, str. 1480–1481; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o seji mestnega sosveta, 20. 4. 1920 in 19. 5. 1920; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pro memoria; Tedenske novice. Mariborska mestna hranilnica, Slovenski gospodar, 20. 5. 1920, str. 5; Iz Maribora. Mestna ali poprej občinska hranilnica, Straža, 11. 3. 1921, str. 3; Slovenski biografski leksikon, 2. knjiga, str. 604.

²² PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Deželna vlada za Slovenijo, poverjenišтво za notranje zadeve, Gospodu dr. Fran Irgolič, Ljubljana 5. 3. 1921; Deželna vlada za Slovenijo, poverjenišтво za notranje zadeve, Mestni hranilnici v Mariboru, Ljubljana, 5. 3. 1921; Iz Maribora. Novi vladni komisar, Straža, 4. 2. 1921, str. 3; Dnevna kronika. Slovo klerikalcev od Mestne hranilnice, Tabor, 11. 3. 1921, str. 2; Konec klerikalnega gospodarstva v mariborski Mestni hranilnici, Slovenski narod, 12. 3. 1921, str. 3; Balkovec, Prva slovenska vlada, str. 185.

²³ Nasilje demokratske vlade zoper mariborsko mestno hranilnico, Straža, 14. 3. 1921, str. 1.

²⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920, str. 12.

²⁵ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem, str. 36.

nitosti odloka zavrnilo z utemeljitvijo, da je ministrstvo za notranje zadeve absolutna nadzorna oblast poverjeništvu za notranje zadeve pri Deželni vladi za Slovenijo.²⁶

Komentator *Straže*, glasila Slovenske ljudske stranke na Štajerskem, je zapisal: »*Vun z dr. Irgoličem iz Mestne hranilnice, da ne bo zavodu zopet v škodo, kakor prej,*«²⁷ Franjo Žebot pa je kot član sosveta in pristaš Slovenske ljudske stranke vložil interpelacijo na novega vladnega komisarja mesta Maribor Iva Poljanca, v kateri je predlagal imenovanje 4 nadzornikov, ki bi v času gerentstva Franca Irgoliča nadzorovali njegovo delo in med drugim zapisal: »*Na Mestni hranilnici je zainteresirana tudi mestna občina, ker jamči za vloge z davčno močjo, zato ji ne more biti vseeno, kako se v Mestni hranilnici gospodari. Premoženje Mestne hranilnice je takorekoč premoženje mestne občine, polom Mestne hranilnice bi do mozga pretresel tudi gospodarstvo mariborske občine in Mariborčanov.*«²⁸ Mestni sosvet je na naslednji seji 17. marca 1921 izvolil 4-članski stalni odbor za nadzor nad poslovanjem Mestne hranilnice, v katerem so bili Anton Jerovšek²⁹ (Slovenska ljudska stranka), Franc Voglar (Jugoslovanska demokratska stranka), Franc Jarh (Narodnosocialistična stranka) in Viktor Grčar (Jugoslovanska socialdemokratska stranka).³⁰ Še v marcu je mestni sosvet po glasovanju s tesnim izidom 11 : 10 sprejel predlagani novi upravni odbor hranilnice, ki se je v potrjeni sestavi konstituiral sredi maja – poslanci Slovenske ljudske stranke in Jugoslovanske socialdemokratske stranke so glasovali proti potrditvi predlaganega odbora.³¹

Po veljavni 'Uredbi o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji', spremenjeni in dopolnjeni februarja 1921, so bile občinske volitve 26. aprila 1921 proporcionalne.³² Volilna udeležba v Mariboru je bila okrog 70-odstotna; Jugoslovanska demokratska stranka in Slovenska ljudska stranka sta dobili vsaka po 7 odbornikov v občinskem svetu, Delavska skupina (z Obznano³³ prepovedana Komunistična partija Jugoslavije) 4, Jugoslovanska socialdemokratska stranka 13, Narodnosocialistična stranka pa 9 odbornikov. Novi mariborski župan je postal Viktor Grčar.³⁴ Na konstitutivni seji občinskega sveta 8. avgusta 1921 so v nadzorni odbor za

²⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Deželna vlada za Slovenijo, poverjeništvu za notranje zadeve, Mestni hranilnici v Mariboru, Ljubljana, 5. 3. 1921.

²⁷ Iz Maribora. Dr. Irgolič predlaga samega sebe, *Straža*, 1. 4. 1921, str. 3.

²⁸ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o seji mestnega sosveta v Mariboru, 15. 3. 1921; Žebot Franjo, Interpelacija na vladnega komisarja g. dr. Poljanca v Mariboru, 15. 3. 1921.

²⁹ **Anton Jerovšek** (1874–1932), duhovnik in ravnatelj Tiskarne sv. Cirila. Ob prevratu v Mariboru je bil član Narodnega sveta v Mariboru, po njem pa član mestnega sosveta v Mariboru. Na občinskih volitvah leta 1921 je bil izvoljen v občinski in mestni svet. Škofijski arhiv Maribor, fond: Januš Golec, Spomini, str. 1252; Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1980–1991, 2. knjiga, str. 407–408.

³⁰ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o seji mestnega sosveta v Mariboru, 17. 3. 1921.

³¹ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o seji mestnega sosveta v Mariboru, 29. 3. 1921; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestnemu magistratu v Mariboru, 10. 5. 1921.

³² Uredba o izpremembah in popolnitvah uredbe o volitvi v občinska zastopstva v Sloveniji z dne 15. maja 1920, Uradni list deželne vlade za Slovenijo, št. 20/26. 2. 1921, str. 123–125; Tajništvo Kmetijske zveze, Občinske volitve v Sloveniji, Slovenski gospodar, 3. 3. 1921, str. 1; Dnevne vesti. Nov občinski volilni red za Slovenijo, *Straža*, 28. 2. 1921, str. 2; Občinske volitve, Slovenec, 30. 3. 1921, str. 1–2.

³³ **Obznana**, vladna uredba, s katero je notranji minister demokrat Milorad Drašković 30. decembra 1920 prepovedal delovanje Komunistične partije Jugoslavije, ki je na volitvah v konstituanto dosegla dobre rezultate in postala nevarna vladnemu centralističnemu bloku strank. Čulinović, I. del, str. 315–321.

³⁴ Tedenske novice. Izid občinskih volitev v avtonomnih mestih Slovenije, Slovenski gospodar, 28. 4. 1921, str. 2; Poraz centralistov pri občinskih volitvah v slovenskih mestih, *Straža*, 27. 4. 1921, str. 2; Politična poročila. Mariborske volitve; Dnevne vesti. Poraz klerikalcev v Mariboru, *Straža*, 29. 4. 1921, str. 2; Izid volitev v štajerskih mestih, Slovenec, 27. 4. 1921, str. 1; Rezultati občinskih volitev, Tabor, 28. 4. 1921, str. 1; Klerikalni poraz v Mariboru, Jutro, 27. 4. 1921, str. 1; Volitve v Mariboru, Slovenski narod, 28. 4. 1921, str. 1; Pokrajinske vesti. Volitve občinskih odborov v Celju, Mariboru in Ptuj, Kmetijski list, 28. 4. 1921, str. 2.

Mestno hranilnico imenovali Antona Jerovška, Alojzija Slanovca (Jugoslovanska socialdemokratska stranka) in Rudolfa Šego (Narodnosocialistična stranka).³⁵ Nadzorniki so 6. septembra pripravili poročilo in v njem predlagali temeljito strokovno revizijo v Mestni hranilnici in sestavo novih Pravil, ki bi občinskemu svetu omogočala večji vpliv na Mestno hranilnico po vzoru Mestne hranilnice v Ljubljani³⁶; občinski svet je oba predloga sprejel.³⁷

Franc Škrlep, ki je v novembru in decembru 1921 opravil strokovno revizijo, ni odkril večjih nepravilnosti v Mestni hranilnici – opozoril pa je na zastareli sistem knjigovodstva in pomanjkljivo izobrazbo zaposlenih.³⁸ Ravnateljstvo Mestne hranilnice, ki je o revizijskem poročilu razpravljalo 8. marca 1922, je ugotovilo, da so bile pomanjkljivosti odpravljene in je hranilnica medtem zaposlila »*bančno izvežbano osebe*«. ³⁹ Gerent je obvestilo o seji poslal tudi županu Viktorju Grčarju, v njem poimensko navedel nova uslužbenca (Joško Marčan in Janko Zorko) in župana pozval, naj se »*blagovoli v priliki*« o kadrovskih spremembah osebno prepričati.⁴⁰ Kot se je izkazalo junija 1926, ravnateljstvo ni imelo srečne roke pri izbiri novega kadra, saj je bil Marčan zaradi hudih prestopkov in neupoštevanja predpisov s sklepom disciplinske komisije odpuščen, Zorku pa je bilo iz istega razloga za 6 let onemogočeno napredovanje.⁴¹

Člani upravnega odbora Mestne hranilnice so na svoji seji konec maja izrazili zadovoljstvo nad revizijskim poročilom, ker je dokument po njihovem mnenju dokazoval politični značaj napadov na Mestno hranilnico. Župan Viktor Grčar ni bil tega mnenja in je rezultate revizije v dopisu pokrajinskemu namestniku Ivanu Hribarju decembra 1922 označil za »*direktno škandalozne*«. ⁴² Tudi član nadzornega odbora Anton Jerovšek je ocenil, da je bila revizija opravljena površno, in predlagal, da se upravni odbor Mestne hranilnice načelno izreče o spremembi Pravil po vzoru Mestne hranilnice v Ljubljani in imenuje komisijo, ki bo skupno z občinskim preglednim odborom sestavila nova Pravila. Upravni odbor oz. ravna-

³⁵ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o 1. seji občinskega sveta v Mariboru, 8. 8. 1921.

³⁶ Zakon o oblastni in sreski samoupravi je oblastnim samoupravam dajal pravico do ustanavljanja in vzdrževanja lastnih kreditnih zavodov in hranilnic, kar je bilo pomembno predvsem pri izvajanju dolgoročnih investicijskih del v oblasteh. V ljubljanski oblasti je vlogo oblastnega denarnega zavoda 7. januarja 1928 po velikih prizadevanjih poslancev Slovenske ljudske stranke v oblastni skupščini prevzela Mestna hranilnica v Ljubljani. Veliki župan ji je v skladu s funkcijo potrdil pravila o delovanju, za kar pa Mestna hranilnica v Mariboru ni izpolnjevala pogojev, saj je vlogo oblastnega denarnega zavoda v mariborski oblasti 10. novembra 1928 prevzela Južnoštajerska hranilnica v Celju kot Oblastna hranilnica mariborske oblasti. Stiplovshek, Slovenski parlamentarizem, str. 52, 181, 198, 222, 229–230, 249, 289–290 in 330.

³⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Poročilo preglednega odbora mestnega občinskega sveta o reviziji Mestne hranilnice v Mariboru, Maribor, 6. 9. 1921.

³⁸ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Revizijsko poročilo, Ljubljana 20. 12. 1921.

³⁹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 8. 3. 1922.

⁴⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestnemu magistratu; v roke gospoda župana v Mariboru, 9. 3. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 15. 6. 1926.

⁴¹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 20. 4. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 24. 4. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 18. 6. 1926; Maribor. Nova suspenzija pri Mestni hranilnici, Slovenec, 26. 4. 1926, str. 5.

⁴² PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 31. 5. 1921; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat, Predsedstvo pokrajinske uprave za Slovenijo – v roke kraljevega namestnika, ministra gospoda Ivana Hribarja, Maribor, 9. 12. 1922.

teljstvo Mestne hranilnice sta sredi junija izrazila pripravljenost za pogajanja, vendar pa se ta niso pričela.⁴³

Župan Viktor Grčar je decembra 1922 v imenu občinskega sveta poslal prošnjo za spremembo Pravil v skladu s Pravili Mestne hranilnice v Ljubljani predsedstvu Pokrajinske uprave za Slovenijo oz. pokrajinskemu namestniku Ivanu Hribarju.⁴⁴ Z razlago, da ni pravne podlage za to, je bila prošnja zavrnjena, saj je v skladu z veljavnimi Pravili njihovo spremembo lahko predlagal samo upravni odbor hranilnice. Člani občinskega sveta so na seji aprila 1923 začasno sprejeli obstoječe stanje, vendar (proti glasovom poslancev Jugoslovanske demokratske stranke) sprejeli sklep, »da vztraja občinski svet nadalje na svojem preciziranem stališču, in da bo tudi nadalje deloval na izpremembo pravil«.⁴⁵ Vprašanje spremembe pravil je zaostriło odnose med Mestno hranilnico in mestno občino Maribor, kar se je kazalo predvsem v zavlačevanju postopkov, ki jih je bil občinski svet v skladu s Pravili hranilnice dolžan izvajati. Tako je na primer Ivan Roglič (Narodnosocialistična stranka) v občinskem svetu maja 1923 odklonil sodelovanje njegove stranke v posebnem odboru za pregled bilance Mestne hranilnice, češ da s kolegi svétniki nimajo časa.⁴⁶

V začetku leta 1922 je v ospredje lokalne politike v Mariboru stopilo vprašanje t. i. avstrijskih rent, ki jih je v vrednosti 8 milijonov kron kupila Mestna hranilnica. Po določilih mirovne pogodbe iz Saint Germaina je bila Kraljevina SHS kot nasledstvena država bivše Avstro-Ogrske dolžna prevzeti del avstrijskih dolgov, zato je Zveza jugoslovanskih hranilnic Mestni hranilnici v Mariboru oktobra 1920 predlagala zamenjavo predvojnih avstrijskih vrednostnih papirjev za avstrijsko rento. Gerent Franc Irgolič je navodila upošteval in brez vednosti občinskega sveta, a z dovoljenjem vlade, avgusta 1921 kupil rente ter s tem močno obremenil poslovanje hranilnice.⁴⁷ Na seji občinskega sveta 7. aprila 1922 so proti nakupu avstrijskih rent ostro nastopili predvsem poslanci Slovenske ljudske stranke; Anton Jerovšek je bil mnenja, da je zadevo potrebno predati finančni oblasti, Karel Verstovšek pa je predlagal odpoved jamstva Mestni hranilnici s strani mestne občine. Sprejet je bil predlog Josipa Leskovarja, ki je upravnemu odboru Mestne hranilnice določal 3-tedenski rok, v katerem je moral ta občinskemu svetu predložiti dokaze o smotrnosti nakupa rente, kar pa ni bilo uresničljivo, ker hranilnica po krivdi takratnega upravnega odbora ni imela nikakršnih dokazov o obstoju transakcije v svojih zaključnih računih.⁴⁸ Gordijski voz je presekala upravni odbor hranilni-

⁴³ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o nadaljevanju tajnih zadev 2. redne seje občinskega sveta mariborskega, 7. 4. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 31. 5. 1921; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 9. 6. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat; v roke gospoda Župana, Maribor, 10. 6. 1922.

⁴⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat, Predsedstvo pokrajinske uprave za Slovenijo – v roke kraljevega namestnika, ministra gospoda Ivana Hribarja, Maribor, 9. 12. 1922.

⁴⁵ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o 7. redni seji občinskega sveta mariborskega, 11. 5. 1923.

⁴⁶ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o 6. redni seji občinskega sveta mariborskega, 20. 4. 1923.

⁴⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Zveza jugoslovanskih hranilnic, Ljubljana 19. 10. 1920; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o nadaljevanju tajnih zadev 2. redne seje občinskega sveta mariborskega, 7. 4. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestnemu magistratu v Mariboru, Maribor, 25. 11. 1922.

⁴⁸ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o nadaljevanju tajnih zadev 2. redne seje občinskega sveta mariborskega, 7. 4. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice, 26. 10. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 27. 10. 1926.

ce, ki je proti bivšemu upravnemu odboru vložil odškodninsko tožbo pri Okrožnem sodišču v Mariboru, a od nje na pobudo svétnikov Slovenske ljudske stranke zaradi visokih sodnih stroškov in slabih izgledov na ugoden razplet za Mestno hranilnico maja 1923 odstopil.⁴⁹

Anton Jerovšek in Rudolf Šega sta v začetku novembra 1922 znova pregledala poslovanje Mestne hranilnice in ugotovila, da dolguje Franc Irgolič hranilnici večji znesek, ki je bil vknjižen pri mariborskem lesnem podjetju. Predlagala sta njegovo razrešitev z mesta predsednika upravnega odbora, vendar je Irgolič 3. novembra sam odstopil.⁵⁰ O obtožbah, ki so se na račun demokratskega vodstva Mestne hranilnice pojavljale v katoliškem časopisju (posebno v *Straži*⁵¹), in zaradi katerih so komitenti množično dvigovali prihranke, so člani upravnega odbora hranilnice razpravljali na seji 24. novembra 1922.⁵² Skušali so ograditi poslovanje hranilnice od finančnih nepravilnosti vladnega komisarja in odstopljenega člana upravnega odbora, zato so poslali dopis županu, v katerem so med drugim zapisali: »Vljudno prosimo, da blagovolite velecenjeni gospod župan zastaviti ves Vaš upliv v zaščito hranilnice, da se omeji dviganje vlog, ker bi sicer morala hranilnica tirjati od svojih dolžnikov denar, kar bi utegnilo imeti žalostne posledice.«⁵³ Strinjali so se, da kreditiranje vodstvenega kadra hranilnice v prihodnje ne bo več mogoče, občinskemu svetu pa vendarle odgovorili, da so od dela nadzornega odbora pričakovali večjo objektivnost, ki je ta ni pokazal, temveč je »posamezne slučaje presojal enostransko in strankarsko«.⁵⁴ Na zadnji novembrski seji so člani upravnega odbora sklenili občinskemu svetu predlagati, naj v nadzorni odbor ne imenuje posameznikov, ki so zaposleni v konkurenčnih denarnih zavodih oz. so v tesni zvezi s časnikom *Straža*.⁵⁵ Anton Jerovšek, ki je o dogodkih v Mestni hranilnici govoril na decembrskem shodu Slovenske ljudske stranke, je kot član nadzornega odbora zastopal stališče: interesi občine pred interesi strank.⁵⁶

Vodstva Slovenske ljudske stranke, Narodnosocialistične stranke in Samostojne demokratske stranke⁵⁷ so pred občinskimi volitvami leta 1924 v Mariboru sklenile t. i. Narodni

⁴⁹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 24. 11. 1922; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 161, Zapisnik o nadaljevanju 7. redne seje občinskega sveta, 18. 5. 1923.

⁵⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestnemu magistratu Maribor, Maribor, 4. 11. 1922; Mestna hranilnica v Mariboru, Mestni magistrat; v roke župana, Maribor, 7. 11. 1922.

⁵¹ Iz Maribora. Demokratiški lažnjivci; Dr. Irgolič v konkurzu!; Javno vprašanje na Mestno hranilnico; Proč z načelnikom hranilnice!, *Straža*, 6. 11. 1922, str. 3; Iz Maribora. Gospod župan Grčar in Mestna hranilnica; Radovedni smo končno; Ali so pri Mestni hranilnici vloge varne?; Išče se nov predsednik Mestne hranilnice, *Straža*, 20. 11. 1922, str. 3; Iz Maribora. Mestna hranilnica v občinskem svetu; Kako dolgo še bo obstala mestna hranilnica?; Nova hranilnica v Mariboru, *Straža*, 18. 12. 1922, str. 3; Iz Maribora. Gospodarstvo pri Mestni hranilnici; Mestna hranilnica, *Straža*, 20. 12. 1922, str. 3; Klerikalni napadi na Mestno hranilnico v Mariboru, *Narodni list*, 24. 11. 1922, str. 2.

⁵² PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 24. 11. 1922; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat, Predsedstvo pokrajinske uprave za Slovenijo – v roke kraljevega namestnika, ministra gospoda Ivana Hribarja, Maribor, 9. 12. 1922.

⁵³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Velecenjeni gospod župan!, Maribor, 16. 11. 1922.

⁵⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestnemu magistratu v Mariboru, Maribor, 25. 11. 1922.

⁵⁵ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 30. 11. 1922.

⁵⁶ Iz Maribora. Naš shod v Mariboru, *Straža*, 20. 12. 1922, str. 3; Veličastna manifestacija SLS v Mariboru, *Slovenec*, 19. 12. 1922, str. 2; Politične vesti. Shod SLS v Mariboru, *Slovenski narod*, 21. 12. 1922, str. 2.

⁵⁷ Vsedržavna Jugoslovanska demokratska stranka se je marca 1924 preoblikovala v Samostojno demokratsko stranko. Perovšek Jurij, Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929), *VIRI* 13, Ljubljana 1998, str. 22.

blok in 21. septembra pri 69,3-odstotni volilni udeležbi z 32 dobljenimi mandati dosegle absolutno večino. Pri tem je Slovenska ljudska stranka v mestnem svetu dobila 15 poslanskih mest, Samostojna demokratska stranka 9, Narodnosocialistična stranka 7 in Narodna radikalna stranka 1 poslansko mesto. Socialistična stranka Jugoslavije in nemška Domača gospodarska stranka sta v novi sestavi mestnega sveta dobili 4 mandate, Delavska skupina komunistov pa 1.⁵⁸ Občinski svétniki so za novega župana izvolili Josipa Leskovarja.⁵⁹ Zaradi nove konstelacije strank v okviru Narodnega bloka so člani upravnega odbora Mestne hranilnice 3. marca 1925 »v interesu složnega in uspešnega dela« odstopili s položajev in sestavili nadomestni upravni odbor, v katerem so bile zastopane stranke Narodnega bloka – največ odborniških mest so obdržali demokrati, prav tako vse vodstvene položaje: mesto predsednika upravnega odbora je zasedel Fran Voglar (od decembra 1925 Franjo Lipold), mesto predsednika ravnateljstva Karl Koderman in mesto njegovega namestnika Ivan Šoštarič.⁶⁰

Občinski svétnik Andrej Bahun (Socialistična stranka Jugoslavije) je aprila 1926 naslovil na župana interpelacijo, ki je ponovno široko odprla vprašanje vpliva mestne občine na poslovanje Mestne hranilnice. Mestna hranilnica je 9. januarja 1926 odkupila dvotretjinski lastninski delež v delniški družbi Mariborska tiskarna⁶¹ (dalje: Mariborska tiskarna d. d.), o čemer občinskega sveta ni uradno seznanila. »Ako bi to bilo res, tedaj bi bil to nečuven javni škandal,« je menil Bahun in vprašal župana, kako je mogoče, da občinski svet za omenjene transakcije ni vedel in zakaj jih občinski zastopniki v upravnem odboru Mestne hranilnice niso preprečili.⁶² Pristojni v hranilnici so nakup delnic potrdili in pojasnili, da je upravni odbor na svoji seji 3. decembra 1925 ocenil, da je bila ponujena cena za delnico Mariborske tiskarne d. d. nižja od njene dejanske vrednosti, zato je z odobritvijo nadzorne oblasti z dne 25. januarja 1926 odkupil večinski delež podjetja.⁶³ Upravni odbor je hkrati obvestil župana, da bo hranilnica v izogib konfliktom z mestno občino delnice prodala, kar se je v začetku maja tudi zgodilo.⁶⁴ Župan je predlagal izvedbo strokovne revizije v Mestni hranilnici, s čimer so bili zadovoljni posebno v socialističnem taboru, ker so bili po vloženi interpelaciji izpostavljeni očitkom, da želijo škodovati Mestni hranilnici⁶⁵ in ker v njeno poslovanje po

⁵⁸ Zmaga Slovencev v Mariboru, Slovenski narod, 23. 9. 1924, str. 1; Plebiscit v Mariboru končan s sijajno zmago za Slovence, Straža, 22. 9. 1924, str. 1; Štajerske novice. Mariborske vesti, Slovenec, 12. 10. 1924, str. 3.

⁵⁹ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik, 21. 10. 1924; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik, 10. 12. 1924.

⁶⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 3. 3. 1925; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o konstituiranju nadomestnega upravnega odbora Mestne hranilnice v Mariboru, 24. 3. 1925; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o žalni seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 19. 10. 1925; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 3. 12. 1925.

⁶¹ **Mariborska tiskarna d. d.** Družba je bila v register podjetij vpisana 2. junija 1920 in je idejno-politično spadala v demokratski politični tabor. Izdajala je časnike *Marburger Zeitung* in *Mariborski delavec*, ki se je avgusta 1920 preimenoval v *Tabor*. Predsednik izvršilnega odbora Mariborske tiskarne d. d. je bil leta 1926 Franjo Lipold; veliko izgubo, ki jo je prinašal *Tabor* je skušal rešiti na različne načine, maja 1927 pa je časnik prenehal izhajati. Nasledil ga je *Mariborski večernik Jutra* kot popoldnevnik, ki je izhajal do julija 1938. Hartman Bruno, Založništvo v Mariboru med svetovnjima vojnima, v: Časopis za zgodovino in narodopisje, št. 1–2/1999, str. 148–151.

⁶² PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mariborskemu občinskemu svetu. Interpelacija, Maribor, 9. 4. 1926.

⁶³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice z dne 3. 12. 1925; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Mestni hranilnici v Mariboru, Maribor, 13. 4. 1926.

⁶⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Velečenjeni gospod župan!, Maribor, 1. 5. 1926 in 11. 5. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 24. 4. 1926.

sklenitvi Narodnega bloka leta 1924 niso imeli vpogleda.⁶⁶ Do nesoglasij zaradi odkupa delnic je prišlo tudi med strankami Narodnega bloka in v upravnem odboru Mestne hranilnice; čeprav je na glasovanju prevladala volja večine demokratskih odbornikov, je Vekoslav Kukovec⁶⁷ (Samostojna demokratska stranka) predlagal formiranje novega strankarskega bloka.⁶⁸ Po ostri obsodbi izjave v katoliškem taboru so jo demokrati skušali omiliti v časniku *Tabor*, kjer so zapisali, da niso imeli namena razbiti strankarske koalicije in izrazili pričakovanje, da se bodo koalicijske partnerice tudi v prihodnje držale koalicijske pogodbe.⁶⁹

Občinski svétniki so maja 1926 za nadzor nad poslovanjem Mestne hranilnice izvolili posebno komisijo v sestavi: Alojz Kovačič in Rudolf Tumpej (Samostojna demokratska stranka), France Planinšek (Narodnosocialistična stranka), Julij Pfrimer (nemška Domača gospodarska stranka), Josip Petejan (Socialistična stranka Jugoslavije) in Anton Jerovšek.⁷⁰ Na zahtevo demokratov v občinskem svetu so sklenili, da bo komisija v interesu hranilnice svoje delo opravljala za zaprtimi vrati.⁷¹ Revizijskega poročila do 15. junija še niso prejeli, kar je povzročalo nemir med demokratskimi svétniki. Franjo Lipold je na seji opozoril, »da je dolgotrajna revizija za podjetje prav neprijetna« in povzroča med meščani škodljive govornice o »svinjarijah« v Mestni hranilnici.⁷² Revizor Jože Barle je poročilo 26. junija vendarle oddal in v njem zapisal, da je Mestna hranilnica premalo pozornosti namenila višini izdanih posojil in je bila zato pod stalno grožnjo nelikvidnosti. Opozoril je na visoka posojila članom upravnega odbora in na primere, ko so člani upravnega odbora v nasprotju s Pravili drug drugemu jamčili za najem posojil.⁷³

Poročilo je bilo dragocen dokument za politične stranke, saj so si od njega obetale padec demokratskega vodstva v Mestni hranilnici, ki so ga posebno po aferi Mariborska tiskarna d. d. videle kot »neomejenega gospodarja«⁷⁴ v hranilnici. Čeprav je bilo poročilo namenjeno interni uporabi za potrebe občinskega sveta in ga revizijska komisija sprva ni nameravala predložiti niti Mestni hranilnici, so nekateri časniki objavili njegovo vsebino,⁷⁵ pristaši Narodne radikalne stranke pa so izstopili iz Narodnega bloka in revizijsko poročilo še pred obravnavo v občinskem svetu analizirali na strankinem shodu.⁷⁶ Komitenti so pričeli dvigo-

⁶⁵ Demokrati so socialistom v svojem časniku *Tabor* očitali, da so interpelacijo vložili iz maščevanja, ker je zemljišče in poslopje bivšega Kasinoveraina na Slomškovem trgu v Mariboru, za katerega so se socialisti potegovali, po zaslugi demokratov prešlo v last mestne občine. Mariborski občinski svet, *Tabor*, 13. 5. 1926, str. 2.

⁶⁶ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VI. redni seji občinskega sveta, 11. 5. 1926.

⁶⁷ **Kukovec Vekoslav** (1876–1951), odvetnik in politik. Bil je ustanovitelj Narodne stranke za Štajersko, ki se je leta 1918 z Narodnonapredno stranko s Kranjske združila v vseslovensko Jugoslovansko demokratsko stranko. Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1925–1932, 1. knjiga, str. 581.

⁶⁸ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji VI. redne seje občinskega sveta, 11. 5. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji nadaljevanja VI. redne seje občinskega sveta, 18. 5. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta, 20. 7. 1926.

⁶⁹ Mariborske vesti. »Slovenec« in Narodni blok v mariborskem občinskem svetu, *Tabor*, 22. 5. 1926, str. 1.

⁷⁰ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji VI. redne seje občinskega sveta, 11. 5. 1926.

⁷¹ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji nadaljevanja VI. redne seje občinskega sveta, 18. 5. 1926.

⁷² PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VII. redni seji mestnega občinskega sveta, 15. 6. 1926.

⁷³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Poročilo o reviziji, str. 7, 10, 12, 18–19.

⁷⁴ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji mestnega občinskega sveta mariborskega, 20. 7. 1926.

⁷⁵ Npr. Mariborski občinski svet. Revizijsko poročilo, *Jutro*, 21. 7. 1926, str. 2.

vati prihranke, zato je župan Josip Leskovar na prošnjo ravnateljstva Mestne hranilnice v začetku julija z objavo v časnikih demantiral vesti o nepravilnostih v Mestni hranilnici.⁷⁷

Veliki župan mariborske oblasti Otmar Pirkmajer (Samostojna demokratska stranka) je 13. julija 1926 odredil vnovično revizijo s strani Zveze jugoslovanskih hranilnic.⁷⁸ »Res, da si že zlepa ni kak upravni uradnik proti kakemu mestnemu občinskemu svetu dovolil kaj takega kot nam kaže ta slučaj,« je zapisal komentator konservativnega *Slovenca*.⁷⁹ Župan Josip Leskovar je odredbo ocenil kot grobo kršenje hranilničnih Pravil in poseganje v pristojnosti mestne občine, medtem ko se je podžupan Franjo Lipold z uvedbo državne revizije strinjal, saj je upal na njeno naklonjenost demokratskemu vodstvu hranilnice. Državna revizija je bila izvedena v drugi polovici julija,⁸⁰ minister za trgovino in industrijo Ivan Krajač⁸¹ pa je z dekretom vlade v začetku septembra odstavil Marka Ipavica z mesta vladnega komisarja, razpustil upravni odbor in za novega vladnega komisarja imenoval Vekoslava Kukovca. Zaradi izrazitega odpora članov občinskega sveta proti krčenju občinskih pristojnosti je bil ukrep potem, ko je sprejetje funkcije odklonil tudi sam Vekoslav Kukovec, preklican.⁸²

Javna seja občinskega sveta 20. julija 1926, na kateri so razpravljali o revizijskem poročilu Jožeta Barleta, je trajala 5 ur in 20 minut, svétniki pa so večino časa namenili iskanju krivcev za objavo revizijskega poročila in razpravi o smiselnosti obsoja Narodnega bloka strank glede na različne politične interese znotraj njega. Na predlog občinske revizijske komisije so sprejeli sklep o spremembi Pravil, kar je po politično razgibani pomladi pripeljalo do živahnih pogajanj med upravnim odborom Mestne hranilnice in člani občinskega sveta poleti leta 1926.⁸³ Predlogi o spremembah, ki so jih posebnemu odseku občinskega sveta za spremem-

⁷⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 2. 7. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 19. 7. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta, 20. 7. 1926; Shod radikalov v zvezi Mestne hranilnice, Slovenec, 15. 7. 1926, str. 5–6; Maribor, Revizijsko poročilo v javnosti, Slovenec, 18. 7. 1926, str. 5; Mestna hranilnica v Mariboru – Erisino jabolko, Slovenec, 18. 7. 1926, str. 8; Radikali in Mestna hranilnica v Mariboru, Jutro, 15. 7. 1926, str. 2; Kriza v mariborski občini? Radikalna intriga, Juro, 17. 7. 1926, str. 2.

⁷⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Uradna izjava, Maribor, 3. 7. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta, 20. 7. 1926; Maribor, Izjava, Slovenec, 6. 7. 1926, str. 5; Iz Maribora, Župan dr. Leskovar, Nesramna intriga, Jutro, 4. 7. 1926, str. 6; Dr. Marko Ipavic, Peklenske intrige proti mariborski Mestni hranilnici, Jutro, 4. 7. 1926, str. 2.

⁷⁸ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestni magistrat; V roke gospoda župana, Maribor 14. 7. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Gospodu vladnemu komisarju Mestne hranilnice dr. Marku Ipavicu, Maribor, 14. 7. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta, 20. 7. 1926; Maribor, Zopetna revizija Mestne hranilnice, Slovenec, 15. 7. 1926, str. 5.

⁷⁹ Nova revizija Mestne hranilnice v Mariboru, Slovenec, 16. 7. 1926, str. 3.

⁸⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Veliki župan mariborske oblasti, Odlok, 11. 7. 1927.

⁸¹ Čulinović, II. del, str. 298.

⁸² PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik izvanredne seje mestnega občinskega sveta mariborskega, 3. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Župan dr. Leskovar, Mestna hranilnica, Maribor, 4. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, Sejni zapisnik za leto 1922 do 25. 2. 1927, 1. knjiga, XXXVII/4, Zapisnik o seji ravnateljstva Mestne hranilnice v Mariboru, 7. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 20. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 27. 10. 1926.

⁸³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 19. 7. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta mariborskega, 20. 7. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji nadaljevanja VIII. redne seje mestnega občinskega sveta mariborskega, 27. 7. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestna občina Maribor, 13. 8. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mari-

bo Pravil predložile Socialistična stranka Jugoslavije, nemška Domača gospodarska stranka in Slovenska ljudska stranka, so dokazovali, da so se vse zavzemale za zvečanje vpliva mestne občine v poslovanju Mestne hranilnice. Največjo pozornost so stranke namenile 29. členu Pravil, ki je določal število od občinskega sveta imenovanih članov upravnega odbora hranilnice in je omejeval vpliv občinskega sveta pri potrjevanju upravnega odbora. Člen je hkrati omogočal Samostojni demokratski stranki ohranjanje prevlade v hranilnici in, kot je bil prepričan socialistični svetnik Josip Ošlak, »*politično kombinacijo*« v delitvi odborniških mest v okviru Narodnega bloka.⁸⁴ Anton Jerovšek je na julijskem shodu Slovenske ljudske stranke v imenu vodstva povedal, »*da se niti najmanj ne čutimo več vezane na dogovor narodnega bloka, v kolikor se tiče Mestne hranilnice,*« kar je pričalo, da so se strankarska pogajanja glede Pravil hranilnice znašla na mrtvi točki.⁸⁵

Po pretresu 29. člena na seji strank Narodnega bloka so člani hranilničnega upravnega odbora in občinski svetniki avgusta in septembra 1926 uskladili interese v Mestni hranilnici in sprejeli ter potrdili sklep o zvišanju števila od občinskega sveta voljenih članov upravnega odbora.⁸⁶ Mestna hranilnica je predlog predložila nadzorni oblasti, tj. velikemu županu Otmarju Pirkmajerju, ki pa novih Pravil ni odobril.⁸⁷ Glede na besedilo, ki je določalo volitev upravnega odbora, »*v katerem pride do izraza politični značaj hranilnične uprave,*« je za navodilo zaprosil ministrstvo za trgovino in industrijo, saj kot je zapisal decembra 1926 v svojem odgovoru županu Josipu Leskovarju, ni bil prepričan, »*ali so takšne določbe v pravih hranilnicah, ki naj bo gospodarska in ne politična institucija, sploh dopustne*«.⁸⁸ Na ministrstvu za trgovino in industrijo so konec marca 1927 zavrnili potrditev Pravil Mestne hranilnice, češ da predlagane spremembe mestni občini ne zagotavljajo odločilnega vpliva na sestavo upravnega odbora Mestne hranilnice.⁸⁹ Mnenja članov upravnega odbora hranilnice

---

boru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Mestni hranilnici v Mariboru, 30. 8. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestna občina Maribor, 20. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Mestni hranilnici v Mariboru, 23. 9. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o 9. redni seji mestnega občinskega sveta, 22. 9. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 20. 9. 1926; .

⁸⁴ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, SSJ – predlogi k spremembi statuta, Maribor, 3. 8. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Dr. L. Mühleisen, Velecejenji gospod dr. Vekoslav Kukovec!, Maribor, 11. 8. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Predlog občinskih svetnikov SLS, Maribor, 3. 8. 1926.

⁸⁵ Narodni blok v Mariboru razbit?, Slovenec, 21. 7. 1926, str. 2; Usoda Narodnega bloka v Mariboru, Slovenec, 22. 7. 1926, str. 3; SLS v Mariboru, Slovenec, 31. 7. 1926, str. 3; SLS v mestnem zastopstvu mariborskem, Slovenec, 1. 8. 1926, str. 6.

⁸⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 13. 8. 1926; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji izvanredne seje mestnega občinskega sveta mariborskega, 13. 8. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Župan dr. Leskovar, Mestna hranilnica Maribor, Maribor, 4. 9. 1926; Večer shodov v Mariboru, Slovenec, 18. 7. 1926, str. 3.

⁸⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Župan dr. Leskovar, Dragi dr. Franjo Lipold!, Maribor, 6. 10. 1926; Mestni magistrat mariborski, Upravnemu odboru Mestne hranilnice, Maribor, 6. 10. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica v Mariboru, Mestni magistrat v roke gospoda župana, Maribor, 15. 10. 1926.

⁸⁸ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik 11. redni seji mestnega občinskega sveta, 2. 12. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Župan dr. Leskovar, Gospodu velikemu županu mariborske oblasti, Maribor, 6. 12. 1926; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Veliki župan, Mestnemu magistratu v Mariboru, Maribor 14. 12. 1926.

⁸⁹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Veliki župan mariborske oblasti, Ravnateljstvu Mestne hranilnice, Maribor, 29. 3. 1927; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik 4. redne seje mestnega občinskega sveta, 12. 4. 1927.

glede zavrnitve so bila deljena,⁹⁰ 10. maja pa so proti glasovom odbornikov Slovenske ljudske stranke sprejeli predlog Franja Lipolda o ponovni prošnji za potrditev Pravil, ki sta jih upravni odbor Mestne hranilnice in občinski svet sprejela avgusta in septembra 1926.⁹¹

Na razvoj dogodkov v Mestni hranilnici v Mariboru so vplivale tudi oblastne volitve 23. januarja 1927 in nesoglasja političnih strank v zvezi z njimi. Slovenska ljudska stranka je na volitvah dosegla absolutno večino (v mariborski oblastni skupščini 68,7 odstotka) in je 1. februarja vstopila v vlado Nikole Uzunovića (Narodna radikalna stranka), še prej pa je konec januarja prišlo med stranko in mariborskim velikim županom Otmarjem Pirkmajerjem do večjega spora. Veliki župan je želel osnovati poseben sosvet strank, ki bi ob oblastnih skupščinah deloval pod njegovim vodstvom in mu pomagal urejati vprašanja glede vzpostavitve oblastne samouprave. V Slovenski ljudski stranki na to niso pristali, kar je poglobilo nasprotja z vodstvom Samostojne demokratske stranke, in nazadnje dokončen razpad Narodnega bloka strank.⁹²

Načelnik Slovenske ljudske stranke Anton Korošec je 11. julija 1927 s t. i. blejskim sporazumom sklenil sodelovanje s predstavniki vladne Narodne radikalne stranke,⁹³ istega dne pa je bil z odlokom velikega župana Franca Schaubacha⁹⁴ (Slovenska ljudska stranka) razpuščen tudi upravni odbor Mestne hranilnice. Marka Ipavica je na mestu vladnega komisarja zamenjal odvetnik Rudolf Ravnik (Narodna radikalna stranka), kateremu je bil dodeljen 12-članski sosvet. Slovenska ljudska stranka je imela v sosvetu 5 članov in je bila najmočnejša stranka v njem.⁹⁵ Hkrati s spremembo uprave je bila v drugi polovici julija v Mestni hranilnici uvedena strokovna revizija poslovanja in revizija nadzornega odbora občinskih svetnikov, člani obeh pa so ugotovili, da napake v poslovanju hranilnice niso bile odpravljene in so se npr. velika posojila v nasprotju z navodili občinskega sveta celo povečala. V občinskem svetu so ostro protestirali in zagrozili z odpovedjo jamstva mestne občine Mestni hranilnici, če občinski svet ne bi dobil večjega vpliva na njeno poslovanje;⁹⁶ sklep o tem so poslali velikemu županu.⁹⁷

V drugi polovici leta 1927 so bila prizadevanja v zvezi s spremembo Pravil Mestne hranilnice v Mariboru prekinjena, saj je bil veliki župan v tem času polno zaseden s predajo pristojnosti oblastnim samoupravnim organom (tj. oblastnim odborom).⁹⁸ Na zadnjih občinskih

⁹⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 21. 4. 1927.

⁹¹ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik o seji upravnega odbora Mestne hranilnice, 10. 5. 1927.

⁹² Leskovec Antoša, Zgodovina uprave v Mariboru 1752–1941, v: Maribor skozi stoletja, Maribor 1991, str. 282; Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem, str. 106–108, 115–117.

⁹³ Sporazum med Vukičevićem in Korošcem velik državni akt; Dogovor med SLS in NRS v hrvatski luči, Slovenec, 14. 7. 1927, str. 1.

⁹⁴ Slovenska ljudska stranka je 28. februarja 1927 kot vladna stranka dosegla zamenjavo demokratskih velikih županov mariborske in ljubljanske oblasti s svojima privržencema. Stiplovšek Miroslav, Posebnosti uspešnega delovanja samouprave mariborske oblasti na gospodarsko-socialnem in prosvetno-kulturnem področju 1927–1929, v: Časopis za zgodovino in narodopisje, št. 1–2/2001, str. 157–158.

⁹⁵ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Veliki župan mariborske oblasti. Odlok, Maribor, 11. 7. 1927; Uprava Mestne hranilnice v Mariboru razpuščena, Mariborski večernik Jutra, 15. 7. 1927, str. 1.

⁹⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Dr. Rudolf Ravnik, Veledenjeni gospod župan!, Maribor, 16. 7. 1927; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji 8. redne seje mestnega občinskega sveta, 26. 8. 1927.

⁹⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Velikemu županu mariborske oblasti, Maribor, 30. 8. 1927.

⁹⁸ Stiplovšek, Slovenski parlamentarizem, str. 157–158 in 171.

⁹⁹ Šestojanuarski režim je v zvezi z 'Zakonom o ukinitvi zakona o volitvah organov oblastne, okrajne in občinske samouprave' z dne 14. januarja 1929 odpravil volitve občinskih organov, člane občinske uprave pa je odtlej nastavljal in razreševal ban. Žontar Jože, Občine v Sloveniji v letih 1918 do 1941, v: Vilfanov zbornik, Ljubljana 1999, str. 604.

volitvah v Kraljevini Jugoslaviji⁹⁹ 19. decembra 1927 so si stranke 41 mest v občinskem svetu razdelile takole: Slovenska ljudska stranka 14, Jugoslovanska socialdemokratska stranka 12, Samostojna demokratska stranka 6, nemška Domača gospodarska stranka 5, Narodna radikalna stranka, Bernotova skupina Socialistične stranke Jugoslavije, Narodnosocialistična stranka in Neodvisna obrtniška lista pa po 1 mesto. Za župana je bil izvoljen Alojzij Juvan (Slovenska ljudska stranka).¹⁰⁰

Člani začasnega sosveta Mestne hranilnice in občinski svétniki so pričeli pogovore glede spremembe Pravil Mestne hranilnice ponovno marca 1928, ker pa je bilo soglasje o spremembah doseženo že avgusta oz. septembra 1926, so Pravila takoj predložili v odobritev nadzorni oblasti.¹⁰¹ Z odlokom namestnika velikega župana, dvornega svetnika Leona Stareta, so bila Pravila na podlagi sklepa Ministrstva za trgovino in industrijo z dne 7. aprila 1928 naposled odobrena.¹⁰² Občinski svet je imel v primerjavi s Pravili, ki jih je 25. marca 1920 potrdila Deželna vlada za Slovenijo, večji vpliv na sestavo upravnega odbora Mestne hranilnice. Stranke so volile 18 odbornikov s postavitvijo strankarskih kandidatnih list v občinskem svetu, medtem ko so stara Pravila občinskemu svetu omogočala izvolitev 16 odbornikov, ki jih je predlagal upravni odbor Mestne hranilnice. Tako predvidene volitve so zagotavljale sorazmerno zastopnost strank v vodstvu hranilnice in pravičnejšo delitev političnega vpliva med njimi, čeprav je bil demokratski lobi v Mestni hranilnici še zmeraj močan.¹⁰³ Novi upravni odbor, ki so ga občinski svétniki izvolili 27. aprila 1928, in v katerem je Slovenska ljudska stranka zasedla 7 mest, Jugoslovanska socialdemokratska stranka pa 5,¹⁰⁴ je namreč za svojega predsednika izvolil Franja Bureša iz Samostojne demokratske stranke, ki je imela v upravnem odboru le 3 mesta – zanj so glasovali vsi odborniki Slovenske ljudske stranke, ki je prevzela ravnateljsko mesto (Anton Jerovšek).¹⁰⁵ Z izvolitvijo novega upravnega odbora, ki je posle prevzel 20. maja, je veliki župan Franc Schaubach razrešil gerenta Rudolfa Ravnika in potrdil novo upravo v hranilnici (mesto vladnega komisarja je ponovno zasedel Marko Ipavc),¹⁰⁶ kar je ugodno vplivalo na njeno poslovanje, saj se je politični boj za prevlado v hranilnici do uvedbe šestojanuarske diktature leta 1929 postopoma umaknil gospodarskim interesom.¹⁰⁷

Poslovanje Mestne hranilnice v Mariboru je v tridesetih letih močno prizadela svetovna gospodarska kriza; njen obstoj je bil posebno v poslovnem letu 1932 ogrožen. Med drugo

¹⁰⁰ Maribor je glasoval za delo in poštenost, Slovenec, 20. 12. 1927, str. 1; Iz Maribora. Občinske volitve v Mariboru, Slovenski narod, 20. 12. 1927, str. 3

¹⁰¹ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik 2. redni seji mestnega občinskega sveta, 15. 3. 1928; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestna hranilnica Maribor, Občinskemu svetu mestne občine mariborske, Maribor, 15. 3. 1928; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Mestni magistrat mariborski, Gerentu Mestne hranilnice, Maribor, 16. 3. 1928.

¹⁰² PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Veliki župan mariborske oblasti, Mestni hranilnici v Mariboru, Maribor, 17. 4. 1928.

¹⁰³ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 25. 3. 1920; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Pravila Mestne hranilnice v Mariboru, 17. 4. 1928.

¹⁰⁴ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o nadaljevanju IV. redne seje mestnega občinskega sveta, 27. 4. 1928; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Mestni magistrat mariborski, Mestni hranilnici v roke gerenta g. dr. Rudolfa Ravnika, Maribor, 28. 4. 1928.

¹⁰⁵ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje novega upravnega odbora Mestne hranilnice v Mariboru, 2. 5. 1928.

¹⁰⁶ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Veliki župan mariborske oblasti, Mestni hranilnici v Mariboru, Maribor, 7. 5. 1928; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje upravnega odbora, 29. 8. 1928.

¹⁰⁷ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje upravnega odbora, 29. 8. 1928; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 163, Zapisnik o nadaljevanju redne seje mestnega občinskega sveta, 15. 5. 1929; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje upravnega odbora, 28. 5. 1929; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje upravnega odbora, 18. 12. 1929; PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 4, Zapisnik seje upravnega odbora, 9. 4. 1930.

Iz prvotnih prostorov na Rotovškem trgu se je Mestna hranilnica v Mariboru 30. oktobra 1886 preselila v reprezentativno stavbo na Slomškovem trgu 15, kjer je danes sedež Univerze v Mariboru. (Fototeka PAM)

svetovno vojno je bila med petimi okrajnimi zavodi, na katere so Nemci skrčili poslovanje hranilnic na Štajerskem, po vojni pa je z dekretom ministrstva za finance Ljudske republike Slovenije ponovno dobila dovoljenje za redno poslovanje. Ukinjena je bila marca 1961 v skladu z zakonom o bankah, ki ni dopuščal delovanja samostojnim hranilnicam.¹⁰⁸

Stranke v občinskem svetu so v obravnavanem času večkrat opozarjale na dejstvo, da mora biti vprašanje Mestne hranilnice narodno-gospodarsko in ne politično,¹⁰⁹ čeprav je bil nacionalni interes Mestne hranilnice opredeljen že ob njenem prevzemu v slovenske roke; ravnateljstvo je v Zaključnem računu za leto 1919 zapisalo, da upa na podporo slovenskih komitentov, »da bode naša hranilnica postala res narodna trdnjava na slovensko-nemški meji«.¹¹⁰ Vodstvene položaje v Mestni hranilnici v Mariboru so v 20. letih prejšnjega stoletja do zmage Slovenske ljudske stranke na oblastnih volitvah leta 1927 z izjemo kratkega obdobja od aprila 1920 do marca 1921 zasedali člani Jugoslovanske demokratske stranke oz. Samostojne demokratske stranke. Takšen položaj so obdržali tudi po oblikovanju Narodnega bloka strank leta 1924, kar je bila posledica delitve interesnih področij med Samostojno demokratsko stranko in Slovensko ljudsko stranko v občinski upravi. Po letu 1927 je v upravnem odboru Mestne hranilnice večji vpliv dobila Slovenska ljudska stranka, demokrati pa so tudi potem ohranili del tradicionalno močnega zaledja.

¹⁰⁸ Kosar, str. 15, 18 in 22; Lazarevič, Prinčič, str. 143–145, 168–169 in 293.

¹⁰⁹ PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o VIII. redni seji občinskega sveta, 20. 7. 1926.

¹¹⁰ PAM, fond: Mestna hranilnica v Mariboru, AŠ 3, Ravnateljstvo, Poročilo o poslovanju in računskem zaključku za leto 1919, v: Računski zaključek Mestne hranilnice v Mariboru za 58. upravno leto 1919, str. 2; PAM, fond: Mestna občina Maribor 1528–1941, AŠ 162, Zapisnik o tajni seji nadaljevanja VI. redne seje občinskega sveta, 18. 5. 1926.

Summary

Maribor Savings and Loan Bank in the 1920's: Apple of Discord within the Maribor Town Council

Mateja Ratej

The Savings and Loan Bank in Maribor was founded in 1858 by decision and with the guarantee of the Maribor Town Council. A German loan bank, it rendered virtually impossible an economic independence of Slovenes living in Maribor before the disintegration of Austria-Hungary. A depletion of reserve funds (Austrian war loan) after the end of the First World War caused a major crisis in its operations. Two of the bank's politically controversial moves were the purchase of the so-called Austrian life annuity incomes at the beginning of 1922 and the acquisition of a holding in the Maribor Printing House joint-stock company. The bank's progress was also considerably hindered by disagreements regarding the changes of its rules of procedure and personnel changes within its executive committee, especially in the period between the first municipal elections on April 26, 1921, and the introduction of dictatorship on January 6, 1929. In August and September of the same year the Town Council parties reconciled their views on the bank's rules of procedure and in April 1928, when the old executive committee was replaced by the new administration, ratified the revised rules of procedure. With the exception of a brief period between April 1920 and March 1921 principal positions in the bank were occupied by the members of the Yugoslav Democratic party, or the Independent Democratic party. In the 1927 elections the winner was the Slovene People's party that in the future strongly influenced the operations of the bank; though now in the background, the democrats nevertheless preserved their traditional strength.

PRISPEVKI ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

Inštitut za novejšo zgodovino izdaja osrednjo slovensko zgodovinsko revijo za problematiko novejše zgodovine **Prispevki za novejšo zgodovino**. Revija izhaja že od leta 1960, najprej kot *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja*, od leta 1986 pa pod sedanjim imenom. Sprva je bila revija usmerjena izrazito v zgodovino delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja, z leti pa je razširila krog predstavljanje zgodovinske problematike na celotno zgodovinsko dogajanje na Slovenskem in širše v drugi polovici 19. stoletja in v 20. stoletju. Sedaj je to revija za novejšo slovensko zgodovino; izhaja enkrat ali dvakrat letno. V reviji objavljajo sodelavci Inštituta za novejšo zgodovino in tudi drugi zgodovinarji znanstvene razprave, strokovne članke, historično dokumentacijo, knjižna poročila in ocene ter tekočo letno bibliografijo sodelavcev Inštituta.

Revijo, tudi večino starih letnikov, lahko naročite na Inštitutu za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana, telefon: 200 3120 / faks: 200 3160. Naprodaj je tudi v vseh večjih slovenskih knjigarnah.